

Maandblad der Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging

Redacteur: Dr. W. J. Prud'homme van Reine, Mauvestraat 29, Zaandam

Administratie-adres: Bureau K.N.N.V., C 24, Hoogwoud

Penningmeester: J. L. Odekerken, Badhuislaan 27, Hilversum,

Giro No. 103855, t.n.v. Penningmeester K.N.N.V. te Hilversum.

Abonnementsprijs voor niet-leden f 5.— per jaar.

Th. Quené

Inleiding

Dit natuurbeschermingsnummer van Natura is nagenoeg geheel gewijd aan enige natuurhistorische aspecten van wat men wel noemt het waterbouwkundige driefasenplan: de werken in de Zuiderzee, het Delta- en het Waddengebied. Een uitzondering daarop vormt evenwel dit eerste artikel, dat enige feitelijke informatie dient te verschaffen over de genoemde werken en plannen zelf. Deze vrij vage opdracht enigermate preciserend, lijkt het mij goed, in het kort na te gaan, welke werken aan de orde zijn, in welk stadium van uitvoering zij verkeren en wat, voornamelijk van planologisch standpunt beschouwd, hun betekenis is in nationaal verband. Historisch bezien, verdienen allereerst de Zuiderzeewerken onze aandacht. Nadat op 14 juli 1918 de wet, gelastende de afsluiting van de Zuiderzee en de droogmaking van gedeelten van de afgesloten Zuiderzee, in het Staatsblad was verschenen, is er met wisselende intensiteit doch gestadig aan het project gewerkt. Een rijtje jaartallen kan dit illustreren. De Wieringermeer en de Noordoostpolder vielen droog in 1930 en 1942, in 1932 werd de afsluitdijk gesloten en nu, in 1958, is Oostelijk Flevoland voor het overgrote deel drooggevalen. Daarna resteren nog Zuidelijk Flevoland en Markerwaard, die men respectievelijk in 1974 en 1968 droog denkt te hebben. Voor deze gegevens zie men ook figuur 1. Aan de ringdijk van de Markerwaard wordt thans gewerkt; van die rond Zuidelijk Flevoland (dat te zijner tijd één geheel met Oostelijk Flevoland zal vormen) ligt nu nog slechts de Knardijk van Harderwijk naar Lelystad.

Van de vier IJsselmeerpolders zijn er thans, zoals bekend, twee geheel in cultuur: de Wieringermeer en de Noordoostpolder. Dit betekent echter niet, dat deze polders geheel „klaar” zijn. Zo bevinden zich in de Noord-oostpolder b.v. vele kernen nog in een stadium van opbouw.

Bij een bespreking van de betekenis van de Zuiderzeewerken trekt allereerst de vergroting van het Nederlandse areaal cultuurgrond de aandacht. Zoals blijkt uit het volgende staatje, levert de inpoldering rond 200.000 ha cultuurgrond, hetgeen neerkomt op pl.m. 10 % van de totale oppervlakte cultuurgrond in Nederland.

Fig. 1 - Het drie-fasen plan

Oppervlakte der IJsselmeerpolders, in ha:

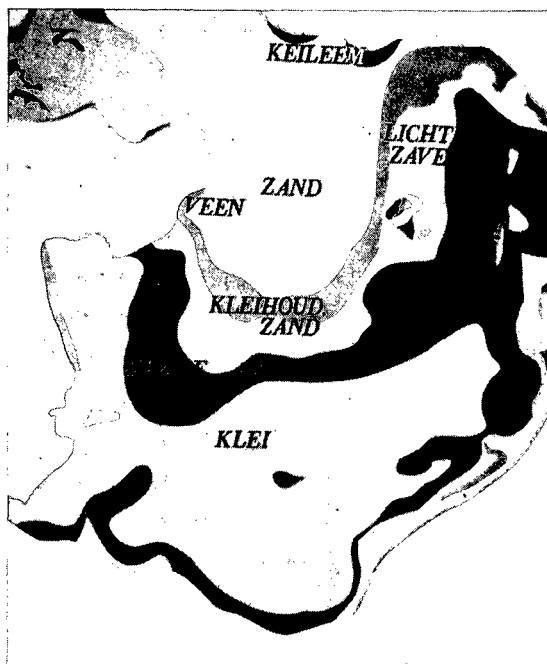
Wieringermeerpolder	20.000
Noordoostpolder	48.000
Oostelijk Flevoland	54.000
Zuidelijk Flevoland	42.000
Markerwaard	56.000
Totaal	220.000

De kwaliteit van de nieuw gewonnen cultuurgrond is in het algemeen goed en aangezien de productieomstandigheden hier — op geheel nieuw land — nagenoeg optimaal kunnen worden gemaakt, leveren de polders een zeer belangrijke verhoging van de agrarische produktie.

Een tweede in het oog lopend voordeel komt eveneens in hoge mate de Nederlandse landbouw ten goede: door de bouw van de afsluitdijk is hier

Fig. 2
De kwaliteit
van de IJsselmeer-
poldergronden is in
het algemeen goed

Foto (van kaart
in Museum Lelystad):
P. Nijhoff

een groot zoetwaterbassin ontstaan. De zoetwatervoorraad, die hierin kan worden „opgeslagen”, is in normale jaren ten naaste bij toereikend om Noord-Holland, Friesland en Groningen van water te voorzien, het Noordzeekanaal te spoelen en de sluizen in de afsluitdijk te spuien. In droge jaren is de hoeveelheid zoet water echter nog verre van voldoende; hierna zullen wij zien dat in dit opzicht het Deltameer een bijdrage zal gaan leveren.

De laatste jaren wordt er, wellicht wat sterker dan voorheen, de nadruk op gelegd, dat de baten van de Zuiderzeewerken niet alleen ten goede dienen te komen aan „de landbouw”, doch dat ook andere belangen door de inpoldering moeten worden gediend. Daarbij denkt men b.v. aan de bijdragen, die de IJsselmeerpolders zouden kunnen leveren aan het opnemen van het bevolkingssurplus van de Randstad Holland en aan de recreatie van de daarin wonende stedelijke bevolking. Het is daarom niet verwonderlijk, dat op de kaart, behorende bij het in januari j.l. verschenen rapport van de Werkcommissie Westen des Lands naast Lelystad nog een drietal steden is geprojecteerd en wel tegenover Amsterdam en het Gooi, ter ontlasting van dit deel van de Randstad. Tevens wordt er in het rapport op gewezen, dat tussen het oude land en de nieuwe polders een keten van aantrekkelijke wateren zal ontstaan, die in het noordwesten zal grenzen aan een te ontwikkelen recreatiegebied op het Enkhuizerzand in de polder Markerwaard.

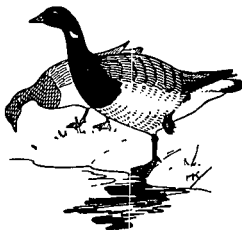
Na het Deltanummer van Natura van nog geen half jaar geleden kan hier over de Deltawerken met enige korte mededelingen worden volstaan. Het eigenlijke plan omvat een viertal hoofdafsluitingen — n.l. de afdamming van het Haringvliet, het Brouwershavense Gat, de Oosterschelde en het

Veeregat —, en een drietal bijbehorende werken: de dammen in Volkerak, Grevelingen en Zandkreek. Ter oriëntatie zie men figuur 1, waarin ook het tijdschema is opgenomen. Momenteel wordt reeds gewerkt aan het sluizencomplex in de dam door het Haringvliet en aan de projecten Veeregat, Zandkreek en Volkerak.

Het is, zeker sedert 1953, duidelijk, dat het belangrijkste voordeel van de werken in dit gebied is gelegen in de verhoging van de veiligheid. De verdere voordelen vertonen grote overeenkomst met die van de Zuiderzeewerken. Ook hier zal een groot zoetwaterbekken worden gevormd, dat voor een groot gebied van belang is. De ontsluiting van het eilandengebied, die door de wegen over de dammen wordt bereikt, schept ook hier de mogelijkheid voor een afleiding van de bevolkingsdruk van de Randstad Holland. Met het Gooi en de agglomeratie 's-Gravenhage vormt Rotterdam het nijpendste probleem bij de ruimtelijke vormgeving van de expansie van de Randstad. Aangezien men er in principe van uitgaat, dat de stedenring zich niet verder zal mogen verdichten, doch dat men integendeel zal moeten streven naar een ontwikkeling buiten de ring, ligt het voor de hand dat men daarbij ook denkt aan één of meer steden op de Zuidhollandse eilanden. In hoeverre men hier niet alleen woon-, doch ook werkgebieden zal gaan creëren, is nog zeer onzeker en onder meer afhankelijk van de structurele veranderingen die zich thans voordoen bij het zeevervoer en de vestiging van zware industrie.

Tot dusverre was het gebied van de Zuidhollandse en Zeeuwse stromen nog te rangschikken onder onze rustige recreatiegebieden. De genoemde ontsluiting zal ook hierin vermoedelijk sterke veranderingen brengen, waarvan met name de eilandenkoppen met duinen en stranden de gevolgen zullen ondervinden.

Over een mogelijke afdamming van de Waddenzee kunnen we tenslotte kort zijn. De uitvoering ligt thans nog in een ver verschiet en tot op heden is er zelfs nog weinig over de plannen gepubliceerd. Wel is een aanvang gemaakt met de voorbereiding van de inpoldering van de Lauwerszee; met de werken zelf is nog niet begonnen (fig. 1). Voor zover thans is te voorzien, zou men bij een afdamming van de Waddenzee, onder meer op grond van de bodemgesteldheid, een betrekkelijk klein deel inpolderen en het overgrote deel tot ons derde grote zoetwaterbekken bestemmen.

Rotganzen